

# LIČKI KALENDAR



## 1933

CIJENA DIN 10.—

---

IZDALA LIČKA ZADRUGA U ZAGREBU

godina da je nepismen, jer je u pravilima društva na prvom mjestu istaknuto pobijanje analfabetizma.

Naravski da su pri gradnji Doma i naši sinovi u Americi shvatili važnost ovakovog rada te svoju Kanižu s lijepom svoticom pomogli.

Na čelu društva stoji neumorni radnik i rodoljub Niko Kolačević s 14 odbornika, kojima je rad olakšan sviješću, ljubavi, disciplinom i potporom ostaloga članstva.

Selo je u kulturno-prosvjetnom kao i u ekonomskom pogledu odskočilo nad sva lička sela. Društvenost, ljubav, međusobno potpomaganje, staranje i sloga karakteristika je svih Kanižaraca.

Za našim su se primjerom pavela i druga sela, pa tako već imamo u Ličkom Novom i u Trnovcu Hrvatsku seljačku čitaonicu s vlastitim domom, dočim naše Brušane imaju čitaonicu i već se spremaju da grade svoj Hrvatski dom.

Kaniža.

IVAN STILINOVIĆ.

P. S. Ovaj nam je izvještaj poslan još prošle godine, pa ga možemo popuniti za ovu godinu u toliko, da je ove godine u kolovozu mješoviti pjevački zbor i tamburaški zbor priredio koncerte s velikim uspjehom u Kaniži i u Karlobagu. Ove je godine društvo pokopalo o svom trošku 6 svojih članova.



DILETANTSKI I PJEVAČKI ZBOR HRV. SELJAČKE ČITAONICE U  
KANIŽI KRAJ GOSPIĆA

## Zidanje prosvjetnih domova po Lici

Vrlo je simpatičan, razuman i koristan pokret za zidanje narodnih prosvjetnih domova u nekim selima oko Gospića. Najprije su bili na čelu ovog pokreta, prije 10—20 godina, Kaniža i Novi, pa su razmjerno malo našli sljedbenika, a sad se dali na posao Vrebac, Divoselo, Ostrvica i dr., pa se čini, da su oni ovu brazdu na njivi narodnog prosvjećivanja u Lici dublje zaorali, i našli su više razumijevanja i potpore kod svoje inteligencije.



Rijetki su danas seljački sinovi, koji su svojim radom i sposobnosti došli do bogatstva, moći i ugleda, a koji će svom selu saizdati hram prosvjete, kako su to učinili gg. Teslić i Bogdanović.

Evo što nam kaže g. Iso Bogdanović:

Prosvjetni dom u Vrepcu, nosi ime Dom Kralja Petra I. velikog oslobodioca.

Moja je zamisao bila da stvorim ovaj dom iz čisto humanih i prosvjetnih razloga. Moje nastojanje, da dignem prosvjetno i kulturno naše selo, jest jedan od glavnih mojih zadataka i u političkom i u kulturnom radu. Naše se ličko selo treba staviti u red drugih sela u našoj domovini, t. j. onih, iza kojih je naše selo zaostalo. Bez ovakvih prosvjetnih doazbacanim selima ne bi mogle doći nikad do svoga izražaja. Ne bi mogle redovno i korisno sastajanje.

U ovakim domovima na selu daje se mogućnosti, da se sve seoske ustanove i Soko, čitaonica, zemljoradnička zadruga, knjižnica, domaćinski svoga sela.

Seljak je na ovaj način dobio volje za rad, a naročito prosvjetni radnici, učitelji, sveštenici, trgovci i zanatlije na selu. Ovim se radnicima pružila potpuna mogućnost za stalan kontakt s našim seljacima. Seljak se na ovaj način odvojio od birtije. Duge zimske noći i teška zima u Lici satirala je našeg zemljaka, dok je čekao pred crkvom pupliciju i razne naredbe itd. Sad on više ne čeka na snijegu i tamo ne dršće, već lijepo čeka u svom domu koji je topao i zagrijan.

Koliko je silno djelovao ovaj moj primjer, najbolje dokazuje, što su sva ostala sela u mom srezu dobila neobičnu volju, da i oni dobiju i stvore ovake domove. Pa je to urodilo već za nepune tri godine silnim plodom, jer je poslije toga selo Divoselo dobrovoljnim prilozima napravilo takav Dom Princa Andreja. Osim toga gosp. Pera Teslić je ove godine sagradio narodni dom u Ostrvici; selo Mogorič radi i dovršava svoj dom i to dobrovoljnim prilozima.

Prema ovome zidanje doma u Vrepcu nije pobuda čisto humana niti patriotska, nego je cilj zidanja bio mnogo jači i značajniji t. j. pokazati našim ljudima primjerom, kako se valja žrtvovati i raditi, da bi nam bilo bolje i ljepše. Taj je moj primjer naišao na plodno tlo i ja sam radostan, što s ovim domovima, koji niču po selima, vidim čitav prevrat na našem selu. Vidim težnju, da se naše selo što više podigne i materijalno i kulturno.

Sela koja do danas imaju ove domove veoma se razlikuju od onih, što nemaju. Sela su s domovima u pravom smislu organizovana i o svem obaviještena. To se vidi najbolje u ovom n. pr.: Ja stignem u Gospić u subotu u 3 sata p. p. i pošaljem odmah pandura u Divoselo da kaže, da ću ja navečer u 8 sati biti u Divoselu. Svaki put sam u to doba našao oko 250 ljudi u domu, koji me s puno volje i zadovoljstva čekaju. Prije je upravo bilo nemoguće seljaka u noći kretati na sastanak.

Sama zgrada seljačkog doma predstavlja danas vrijednost oko 250.000 dinara. Zidana je od kamena na parter i sprat. Dolje su u parteru smještene prostorije za čitaonicu, narodnu knjižnicu, zemljoradničku zadrugu i njezin dućan. Gore na spratu ima jedna velika soba za sastanke, zabave i sokolske vježbe i soba za ostale potrebe.

## Naši ljudi u Slavoniji

U Slavoniji živi veliki broj naših ljudi. Kroz decenije selili su naši siromašni zemljaci u rodne slavonske krajeve i tamo osnicali kućanstva i stjecali primjerene imetke. Povrh toga mnoge je činovnike udes ovamo naneo. Po slavonskim selima imađe već veliki broj naših ljudi, koji su

Stilinović i Mate Žagar.<sup>470</sup>

Stanovnici srpske narodnosti u Gospiću i okolici bili su udruženi u različita prosvjetna društva. U mjestu Divoselu djelovao je Prosvjetni dom kraljevića Andreja. Društvo je dobilo ime prema kraljeviću iz dinastije Karađorđević. Središnja uloga Prosvjetnog doma jest *da se u njemu razvija obrazovanost, čovečnost i druževnost izmenjivanjem misli i nadzora, čestim sastajanjem, priređivanjem popularnih predstava, pevačkih i muzikalnih zabava, čitanjem dobrih knjiga, novina i časopisa*.<sup>471</sup> Dom je izgrađen uz finansijsku pomoć ličkih iseljenika iz SAD-a i Francuske. U njemu su djelovale dvije udruge: Srpska narodna čitaonica i Seoska sokolska četa. Čitaonica u Divoselu osnovana je 1927. godine na inicijativu lokalnih učitelja Janka Stanića i Nikole Pajića. Cilj udruge jest *da razvija obrazovanost, čovječnost, a to će postići zastajanjem, predavanjima, prire-*

---

<sup>468</sup> HDA-PKO VŽ, f. 138., kut. 622., Pravila Hrvatskoga seljačkoga prosvjetnoga i dobrotvornoga društva u Žabici, k. br. 10 058/1928.

<sup>469</sup> O tome je više napisano u drugom poglavlju ove knjige.

<sup>470</sup> „Seljaci iz Žabice grade kraj Gospića prosvjetni dom“, *Lička sloga*, god. 4., br. 3, 30. siječnja 1937., 3.

<sup>471</sup> HDA-SBUO, f. 148., Pravila Prosvjetnog doma kraljevića Andreja, k. br. 3113/1938.



djivanjem i čitanjem novina, časopisa i knjiga Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.<sup>472</sup> U slučaju prestanka rada Srpske narodne čitaonice u Divoselu, dom se daje u vlasništvo divoselskoj kotarskoj općini.<sup>473</sup> Uz ove udruge, u mjestu je 30-ih godina postojala Zemljoradnička zadruga, ali i Streljačka družina. Građanske udruge su u Divoselu uz pomoć aktivnih mjesnih učitelja djelovale uspješno.<sup>474</sup> Najistaknutiji učitelj, Đuro Potkonjak, bio je ujedno predsjednik tamošnjih udruuga. Posebno je velika njegova uloga u aktivnostima Seljačkog kola.<sup>475</sup> U divoselskim građanskim udrugama važnu ulogu imali su također Mišo Počuča, Vojo Vujnović i Miloš Obradović. Oni su poslije obnašali i važne političke funkcije, posebice nakon Drugog svjetskog rata. Prosvjetni rad bio je vidljiv i u pravoslavnome mjestu imena Vrebac nedaleko od Bilaja. Vrepčani su još 1902. godine imali zemljoradničku kreditnu zadrugu koja je pomagala seljacima. U doba Prve Jugoslavije u mjestu je utemeljeno niz lokalnih društava kao što su: Sokolska četa, Narodna čitaonica, Streljačka družina, koje su se okupljale u novoizgrađenom Prosvetnom domu. Očit napredak u 30-im godina Vrepčani duguju novčanoj pomoći njihova zemljaka Ise Bogdanovića, koji je u to doba bio narodni poslanik u skupštini.<sup>476</sup> Vrijednost doma bila je oko 250.000 dinara. Ovaj primjer u Vrepcu poslužio je i selima Ostrovici i Mogoriću da dobrovoljnim prilozima sagrade slične prosvjetne domove.<sup>477</sup>

#### 4.3.8. Agrarna društva u Gospiću i okolici

Za kontroliran napredak ličkog sela najvažnija su bila agrarna društva, a njih nije bilo dovoljno. U vrijeme Ličko-krbavske županije za stanovnike srpske narodnosti važnu agrarnu ulogu imala je Dobrotvorna zadruga »Srpkinja«. Takvo društvo osnovano je 1904. godine i u Gospiću.<sup>478</sup> Iako ju je službena vlast svrstavala u dobrotvorna gospojinska društva, Dobrotvorna zadruga »Srpkinja« bila je u prvome redu zadružna i ekonomska udruga. Ukupna imovina nakon dvije go-

<sup>472</sup> HDA-VŽ PKO, f. 138., Pravila Srpske narodne čitaonice u Divoselu, k. br. 10.507/1928.

<sup>473</sup> HDA-SBUO, f. 148., Pravila Prosvjetnog doma kraljevića Andreja, k. br. 3113/1938.

<sup>474</sup> Vlastko Stanić, »Prosvjetno-društveni rad u Lici — Kulturni rad u Divoselu«, u: *Lički kalendar*, god. 1., br. 1, Zagreb: Ivan Brkić, 1934., 150.

<sup>475</sup> B. Ognjenović, »Gospić — Kulturno-prosvjetna priredba Seljačkog kola u Divoselu«, *Lička sloga*, god. 7., br. 11, 21. lipnja 1939., 3.

<sup>476</sup> Vlado Narančić, »Prosvjetno-društveni rad u Lici«, u: *Lički kalendar* za 1935. godinu, 1935., 160.

<sup>477</sup> »Zidanje prosvjetnih domova u Lici«, *Lički kalendar*, 1935., 119.

<sup>478</sup> HAD-UOZV, f. 138., kut. 5175., Pravila Dobrotvorne zadruge »Srpkinja« u Gospiću, k. br. 1353/1905.